

הרב מנחם מקובר

למהותם של ההודיה ושל קרבן התודה

לעילוי נשמתו של מורי ורבי הגאון האדיר
ר' רפאל משה לוריא זצ"ל
אשר נלב"ע ביום ז"ך תשרי תש"ע.
תנצב"ה

חשיבות ההודאה לבורא העולם

ענין התודה לבורא העולם מאד מרכזי בהווית האדם מישראל. לא בכדי תיקנו חז"ל כי סדר תפילת העמידה הינו שבח, בקשה ולאחר מכן הודיה להשי"ת. כביכול למרות שרק ביקשנו, ועוד לא נענינו, אנו כבר מודים להשי"ת על חסדיו שבכל יום עמנו ועל שנתן לנו את האפשרות להללו, לשבח ולבקש ממנו. באופן זה דומני שאפשר לבאר את המדרש הבא¹:

"בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו' (תהלים צ"ה) והלא כריעה בכלל השתחויה והשתחויה בכלל כריעה, ומה תלמוד לומר "נשתחוה, נכרעה, נברכה"? אלא צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום, לפי שחכיב תפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות".

לכאורה יש לעיין מדוע התפילה הינה תקנה כזכר לביטול מצוות הבאת הבכורים, הרי הקשר בין השניים לא מבואר. יש לומר כי מצוות הבאת הבכורים לבית המקדש² הינה שלב ראשון בהעלאת הבכורים. אליה נלווית מצוה נוספת, היא מצוות וידוי בכורים³. כך מגדיר הרמב"ם מצוה זו⁴:

"היא שציונו לספר טובותיו אשר הטיב לנו והציל אותנו, ומתחיל בעניין יעקב אבינו ומסיים בעבודת המצרים וענותם

1 מדרש תנחומא פרשת כי תבא פרק א'.

2 מצוה קכ"ה בספר המצוות לרמב"ם.

3. במעט מקומות אצל הראשונים היא נקראת: "וידוי ביכורים", אבל הטורי אבן למגילה כ' ע"ב כותב: "לא מצינו בשום מקום שקורא למקרא ביכורים וידוי אלא מקרא ביכורים", ועיי"ש בהערה מח.

4 מצוה קל"ב בספר המצוות לרמב"ם.

אותנו, ולשבחו על כל זה ולבקש ממנו להתמיד הברכה כשיביא הבכורים".

כלומר: עיקר עניינם של הבכורים הינו ההודיה לבורא העולם על חסדיו אשר גמל עם עמו ישראל לאורך כל ההסטוריה הארוכה מאז ימי יעקב אבינו. החיתום של הבאת הבכורים הינו המעמד המרומם בו האדם מישראל ניצב עם סלו נוכח היכל בית ד', בסמוך לפתח האולם, מקום אליו באופן רגיל אין לו כל אפשרות להגיע. במעמד נשגב זה צייתה עליו התורה להתייצב במקום זה ולתת הודיה להשי"ת⁵, לעלות ולרומם את פירותיו למדרגת הקודש העליונה. באופן זה החיתום של הבאת הבכורים, על כל הפן המעשי הכרוך בה, הינה ההודאה לקב"ה. באופן דומה תיקנו חז"ל גם את התפילה שמהותה היא העלאת המציאות לשורשה דרך ההודאה לד'. זהו יסוד ההמשכיות של הבאת הבכורים הגלומה בתפילה: תודת האדם לבוראו היא החותמת את התקרבותו לאלוקיו⁶.

וכן כתב הרמב"ן⁷ (שמות י"ג, טז):

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחיבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):

גם על עצם יכולת הבקשה יש להודות לד'. העובדה שלאדם יש יכולת להכיר את בוראו ולהודות לו הינה נדבך מהותי בחיבורו לבורא יתברך. כבר דרשו על כך שבפתיחת חלק ההודאה (ב"מודים דרבנן") אנו אומרים:

5 לכאורה הודיה זו הינה ההודיה היחידה בתורה בה מצטווה האדם להודות לבוראו כשלה נוסח המתקן מן התורה!

6 מעניין כי בלשון הרמב"ם במצוות וידוי הבכורים רמזים שלושת שלבי התפילה: "לספר טו' בותיו ... ולשבחו ... ולבקש ממנו".

7 וראה להלן את דברי ר' צדוק הכהן.

**“מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ד’ אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ ... בְּרִכּוֹת
וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ. עַל שְׁהַחֲיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ ... עַל שְׁאַנְחָנוּ
מוֹדִים לָךְ. בְּרוּךְ אַל הַהוֹדָאוֹת.”**

דהיינו: אנו מודים לבורא על עצם העובדה שאנו יכולים להודות לו⁸. כך
מבאר גם רש"י⁹: “על שנתת זליצנו להיות (מודים לך) דזוקים צך ומודים לך”.
בתורת החסידות מודגש מאד עניין זה של ההודאה. כך מבאר לדוגמא בעל
‘סידורו של שבת’¹⁰ על נוסח ברכת מודים דרבנן:

“והיו יודעים [האבות] גדל חיוב היראה והפחד וברכות והודאות
לשמו הגדול והקדוש על אשר זיכנו לעבוד עבודתו ולשרתו
ולברך בשמו. כעין שכתבו תלמידי רבינו יונה והרא"ש¹¹ פירוש
נוסח מודים דרבנן שאנו אומרים “על שאנו מודים לך ברוך אל
ההודאות”, שהוא על מה שאתה זכיתנו ונתת לנו זאת שנזכה
להודות לך. על זה “ברוך אל ההודאות” - שאנו מברכין אותך
ומהללין ומשבחין לשמך הגדול על החן וחסד והטובה הגדולה
שעשית עמנו בזה שאנחנו מודים לך ומברכין לשמך”.

מהות עניינו של קרבן התודה

משמעות מיוחדת שמורה לו לקרבן התודה, שכן עליו נאמר בדברי חז"ל¹²:
“אמר רבי פנחס בשם רבי לוי: כל הקרבנות בטלים וקרבן תודה
אינו בטל לעולם, שנאמר¹³ “אשלם תודות לך”. שתים: אחד כנגד
התפלה, ואחד כנגד הקרבן”.

דהיינו: לפי לשון המדרש לעתיד לבא כאשר הרע יבטל מן העולם ימשיכו לצרף
להודאה שבתפילה גם את קורבן התודה.
בילקוט¹⁴ קיים הסבר שונה המעניק מדרגה נוספת לקורבן התודה:

8 גם הברכה השניה של ברכת המזון הינה ברכת ההודאה ואף בה אנו פותחים באמירה “נודה
לך ד’ אלהינו. על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ... ותחילת החתימה: “ועל
הכל ד’ אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך ...”. וראה בנתיב העבודה למהר"ל מפראג
נתיב י"ח.

9 סוטה מ', א ד"ה “על שאנו מודים לך”.

10 רבי חיים מטשרנוביץ. חלק א', שורש שמיני, ענף ב'.

11 ברכות פרק ג'.

12 מדרש תהילים מזמור ק'.

13 תהלים נ"ו, י"ג.

14 ילקוט שמעוני ויקרא פרק כ"א רמז תרמ"ג.

לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלים וקרבת תודה אינה בטלה, כל ההודאות בטלות והודאת תודה אינה בטלה, שנאמר: "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אופרים הודו את ה'" - זה קרבן תודה. וכן אמר דוד: "עלי אלהים נזדיך אשלם תודות לך" - תודה אין כתיב כאן אלא תודות ההודאה וקרבת תודה. דהיינו: התודה לקב"ה, המלווה בהבאת קורבן, יש לה משמעות מיוחדת, ולמרות שכל לשונות ההודאה עתידות להתבטל מכל מקום קרבן התודה וההודאה הנלווית לו יהוו את תודת העולם לבוראו גם לעתיד לבא בעולם של מציאות מתוקנת. יש עדיין לעיין מהו המיוחד בקורבן התודה, המעניק לו קיום מיוחד ומשמעות מיוחדת לדורות עולם. מבאר רבי צדוק הכהן מלובלין עניין זה¹⁵:

וזהו שלימות מידת ההוד שאמר¹⁶ זה בית המקדש שהוא תלפיות תל שכל פיות פונין לו¹⁷. דכל ההודיות והקילוסין אינם עולים אלא דרך המקדש. וזו מדת אהרן הכהן שהוא העובד שם בעבודת הקרבנות, שהוא כדורון שמביאים למלך אחר הקילוס. וכן התפלה במקום הקרבנות ברכות והודאות לשמו. **ואם כל הקרבנות בטילין קרבן תודה אינו בטל שזהו עיקר הקרבנות להודות לו יתברך.** שזהו הקרבן הראוי גם כשיהיה האדם בשלימות כרצון השם יתברך שלכך נוצר, ולא יצטרך לקרבן על חטא שבא על ידי שקלקלו מעשיהם רק על ההודאה והקילוס על ריבוי חסדיו וטובותיו בכל יום עמנו, שעל זה הוא מכון כל הבריאה.

הסברו הנפלא של רבי צדוק מלמדנו כי קרבן התודה הינו עיקר עניין הקרבנות. אין זה קורבן הבא כפרה על חטא, אין לו מהות של תיקון, ובבחינה זו הוא נעלה לכאורה אף על קרבנות הנדבה למיניהם שקרבים פעמים רבות אף הם כצעד של תיקון. ההודאה עניינה התדבקות בבורא מתוך חסדיו אשר עימנו, וזה הדבר הנותן לקרבן זה את מהותו המיוחדת.

15 פרי צדיק, מאמר קדושת השבת אות ז'.

16 ברכות ל, ע"ב.

17 עיקר עניינה של ההודאה הוא בבית המקדש אליו פונים בעת התפילה.

קרבנות השלמים והמיוחד את קרבן התודה

קרבן התודה הינו קרבן מסוג שלמים¹⁸, אחד מקרבנות הקדשים הקלים¹⁹. בשונה מקרבנות קדשי הקדשים²⁰, שטיקור עניינם כפרה, הרי שקרבנות הקדשים הקלים מהותם היא קירבה לד', כריתת ברית עימו. מהותם של קרבנות קדשי הקדשים רמוזה בהלכותיהם: הם נשחטים בצפון, שעניינם מידת הדין, נאכלים לכהנים וזאת רק בעזרה ועוד. לעומתם קרבנות הקדשים הקלים נשחטים בכל העזרה כולה, שהרי מהותם אינה תיקון מידת הדין, ובנוסף לכך הם נאכלים בירושלים כולה וזאת אף לבעלי הקרבן. קבוצת הקדשים הקלים נחלקת אף היא לשניים:

- א. קרבנות השלמים** - באים או כנדר ונדבה, או כחובה, במצבים בהם האדם מתקרב לבוראו. קרבנות שלמי היחיד הם: שלמי נדר או נדבה, קרבן תודה, קרבן חגיגה²¹, שלמי שמחה²², שלמי בכורים²³, שלמי הגר²⁴ ואיל נזיר²⁵. (פרט להם קיים קרבן שלמי צבור אחד בלבד, שני כבשי עצרת הקרבים עם שתי חלות לחם הפנים בחג השבועות²⁶. אולם קרבן זה הינו קרבן מסוג קדשי קדשים).
- ב. קרבנות בכור, מעשר ופסח** - המכנה המשותף שלהם הוא העובדה שהם קרבים לשם ציון קדושה או ברית²⁷.

18 נאמר בתורה (ויקרא ז', יא): "זאת תזבח זבח השלמים אשר יקריב לד: אם על תודה יקריבנו..." - קרבן תודה הינו הראשון מבין קרבנות השלמים הנזכרים בתורה. יתכן שיש בכך רמז לנאמר לעיל שקרבן התודה הינו ראש וראשון מבין הקרבנות כולם, שהרי גם על קרבנות השלמים דורשים המפרשים שיש בהם עניין של שלמות שכן יש בהם חלק הן למזבח, הן לכהנים והן לבעלים.

19 לקבוצה זו שייכים: שלמי יחיד, פסח מעשר ובכור.

20 אליהם משתייכים: עולה, חטאת, אשם, שלמי ציבור ומנחות.

21 קרב ברגלים בנוסף לעולת ראייה. פרט לו קיים גם קרבן חגיגת י"ד הקרב במצבים מסויימים בערב פסח כדי שקרבן הפסח יהא נאכל על השובע. לרמב"ם זהו קרבן רשות, ודינו אינו מה"תורה.

22 קרבים אף הם ברגלים, בנוסף לקרבן החגיגה משום שמחת הרגל. אינם חובה.

23 השור ההולך בראש חבורת מביאי הבכורים כשקרניו מצופות זהב (או העז הצועדת עם היחיד וקרניה מצופות כסף) קרב כקרבן שלמים לאחר הבאת הבכורים לבית המקדש.

24 גוי שנתגייר מחויב להביא קרבן עולה (זאת פרט למילה וטבילה). לדעת הרמב"ם הוא רשאי להביא קרבן עולה ושלמים (ראה מאמרנו ב'שמעתין' 174 עמ' 47).

25 נזיר בסוף תקופת נזירותו מחוייב להביא קרבנות עולה, חטאת ושלמים. כפי שנבאר לקמן לקרבן זה מן המשותף עם קרבן התודה שכן גם הוא נאכל ליום ולילה וכן מביאים גם איתו לחמים.

26 ויקרא כ"ג, י"ט, הלכות תמידין ומוספין פרק ח' הל' א'.

27 בכור - קדושת הראשית, מעשר - קדושת העשירי, פסח - כריתת ברית עם השי"ת. מע"נין שהמשותף להם הוא שזורקים מדמם פעם אחת כנגד יסוד המזבח (זבחים נ"ו, ב'), ולדעת

בין קרבנות השלמים התייחד מקום מיוחד לקרבן התודה. הלכותיו שונות בכמה נושאים מקרבן שלמים רגיל, והדבר מעיד על מדרגת התיקון המיוחדת לו. נדון בשתי נקודות המיוחדות לו (וגם לקרבן נזיר), וננסה לבאר את ענייני המיוחד.

א. קרבנות השלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, אולם קרבן התודה²⁸ נאכל ליום ולילה, כמו קרבנות קדשי הקדשים. כך נאמר בתורה²⁹:
"וּבִשְׂרָזָבַח תֹּדַת שְׁלָמֵי בְיֹמֵם קָרְבָּנוּ יֹאכַל לֹא יֵנִיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר".

ב. כמה מסוגי הקרבנות קרבים יחד עם לחמים. הלחמים אינם עולים על המזבח אלא נאכלים. זו הגדרתו של הרמב"ם לקרבנות השלמים³⁰:
"שלמי יחיד שלשה מינין: האחד הוא הבא שלמים בלא לחם כגון שלמי חגיגה ושמחה וזהו הנקרא שלמים. והשני שלמים הבאים עם הלחם בנדר או נדבה, וזהו הנקרא תודה ואותו הלחם נקרא לחם תודה. והמין השלישי שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאת נזרו והם באים עם לחם וזהו הנקרא איל נזיר". לקמן נבאר בע"ה את משמעותו הפנימית של העניין.

החייבים בהודאה ובקרבן התודה

כך מבאר רש"י בבאורו לתורה לגבי קרבן התודה³¹:

אם על תודה יקריבנו - אם על דבר כודאה, על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדבריות וחצושי צית האסורים וחולה שנתרפא שהם לריכין להודות שכתוב צהן (תהלים ק"ז) "יודו לך חסדו ונפלאותיו לפני אדם ויזבחו זבחי תודה", אם על אהת מאלה נדר שלמים הללו.

משמע מדבריו כי ארבעת המנויים בדבריו מחייבים להודות לד' וכן להביא את קרבן התודה. דברי רש"י הינם על-פי דברי הגמרא במסכת ברכות³²:
"אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא".
הגמרא לומדת זאת מדברי דוד המלך בפרק ק"ז בתהילים בו מתוארים ארבעה שצריכים להודות להשי"ת על חסדו עימם. מבואר כי רש"י סובר כי דווקא ארבעה אילו המוזכרים בתהילים הם שצריכים להביא קרבן תודה. לדעת

הרמב"ם בשפיכה ולא בזריקה (הלכות מעשה הקרבנות פרק ה', י"ז). זהו הסוג היחיד של הקרבנות לגבי מתבצעת זריקת הדם באופן זה.

28 וכן איל נזיר (הלכות מעשה הקרבנות פרק י', ז').

29 ויקרא ז', ט"ו.

30 הלכות מעשה הקרבנות פרק ט' הל' ה'.

31 ויקרא ז', י"ב.

32 נ"ד, ב'.

הרא"ש³³ ברכת ההודאה הינה במקום קרבן התודה.
אומר המאירי על דברי הגמרא הנ"ל:

"יש מי שאומר³⁴ שאין הדברים הללו אמורים אלא בהולכי מדברות שתעו ויורדי הים שעמד עליהם נחשול שבים וחולה שיש בו סכנה **שבאלו יש בהם נס** והרי הן כעין היוצא מבית האסורים אבל אם לא אירע להם כן אין צריך לברך וכן הולכי דרכים שלא במדברות אין צריך לברך. ואף על פי שפשוטי המקראות מוכיחים כך אין אני מודה בכך, אלא כל שעלה למטה וירד מברך... וכן כל הולכי דרכים במשמע בתלמוד המערב אמרו בפרק תפלת השחר "כל הדרך בחזקת סכנה וכל החולי בחזקת סכנה", והוא הדין לכל הליכת ים. ולא עוד אלא שנראה לי שלא נאמרו אלו בפרט אלא שאף על פי שלא אירע להם סכנה צריך להודות הואיל והדבר מצוי להסתכן **אבל כל שאירע לו סכנה הן סכנת נפשות וניצל ממנה בכל דבר צריך להודות** יש בזה חולקים מתורת חובה הא מתורת רשות ודאי מברך".

מבואר מדבריו כי בנושא הברכה אדם רשאי לברך על סכנה ממנה הוא ניצל, לאו דווקא אותם ארבעה הנזכרים בדברי הגמרא. מכל מקום – הן לשיטת רש"י, הן לשיטת הרא"ש והן לשיטת המאירי חיוב התודה הינו על הניצול מצרה, וממילא זו גם חובת מביא קרבן התודה.
מבאר מורי ורבי הרב לוריא זצ"ל³⁵ את הקשר בין ברכת ההודאה לקרבן התודה, זאת על-פי דברי הירושלמי³⁶:

"תני רבי יעקב אומר: הרואה נחש ועקרב בתוך ארבע אמות ראוי היה שימות בהם אלא שרחמים של מקום מרובין. אמר רבן שמעון: כמה דברים אמורים? בזמן שלא הרגן. אבל אם הרגן לא נראו לו אלא שיהרגם. וחכמים אומרים: בין כך ובין כך לא נראו לו אלא בזכות". משמע מדברי הירושלמי שמצד קדושתו של האדם מישראל אינו ראוי שיבוא נחש או עקרב לד' אמותיו, ואם בא לשם – משמע שיש עליו גזר דין של מיתה אולם הקב"ה ריחם עליו. אולם הרחמנות היתה שלא ימות בפועל אך

33 ברכות פרק ט' סימן ב'. ישר כח לרב סלושץ שליט"א שהסב תשומת ליבי לדבריו.

34 זו דעת רש"י דלעיל.

35 בית גזי לפרשת צו עמ' קצ"ג.

36 שבת ע"ד, ב'.

הסיבה לגזרה עדיין קיימת ועליו לבטלה על-ידי תשובה. ממשיך ומבאר הרב זצ"ל: "ולפי זה נראה שזה העניין של ארבעה צריכים להודות, שמביאים גם קרבן, שכל אלו היו במקום סכנה או במצב של סכנה. וכן מדויק לשון תחילת המזמור "אשר גאלם מיד צר", כמו חולה שנתרפא ויושב בבית האסורים מקום חושך וצלמוות ... ואף שכתבו שלהלכה גם בלי רעבים או רוח סערה מברך, מכל מקום סכנה יש שהרי השטן מקטרג ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, א"כ הוא כמו נחש או עקרב בתוך ד' אמותיו שהכוונה על הקטרוג שראוי הוא שימות אלא שהקב"ה ריחם עליו ולא מת. ולכן יש עליו חיוב להודות לקב"ה על שהצילו מידי המיתה. אמנם, כיוון שהיה במצב של סכנה מצד הקטרוג, ורחמי הקב"ה הצילו, עדיין לא נתבטלה הסיבה שמשום כך נגזר עליו מיתה. ועל זה בא קרבן תודה - כדי לכפר על שורש החטא שעליו נגזרה המיתה, ולכן חיוב ברכת הודאה על שהצילו הוא חיוב, וגם אפשר שמה שלא ניזוק עתה שרק נדחה הגזר דין אבל עדיין הוא בספק, ולכן ע"י הברכה מונע ודוחה המעשה ואילו ע"י הקרבן עוקר שורש הרע".

מבואר מדבריו כי הקרבת קרבן התודה משלימה את תודת האדם לבוראו, ועוקרת את שורש הפורענות שארעה לאדם. אולם הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות³⁷ לא ציין שקיימת חובת הבאת קרבן תודה דווקא על ארבעת המנויים בדברי הגמרא שם. גם בהקדמתו לסדר קדשים כותב הרמב"ם: "והתודה, שהוא אומר הרי עלי תודה". מכאן שלדבריו הבאת קרבן תודה יכולה להעשות על-ידי כל אדם החפץ להודות לבוראו. אמנם בהלכות ברכות³⁸ הרמב"ם מזכיר שישנם ארבעה הצריכים להודות בברכה, אולם לכאורה אין לכך קשר להקרבת הקרבן. יש לבאר את שיטת הרמב"ם, לפיה אדם יכול להביא קרבן תודה ללא הצלה מצרה - מה שייך העניין לקרבן תודה, שהרי זהו מעין שלמי נדבה רגילים הקרבים גם ללא הצלה מצרה? יש לומר כי לדעת הרמב"ם קרבן תודה אינו קרב רק על הצלה מצרה, אלא על כל מצב בו האדם מרגיש את יד ד' המסייעת לו. משום כך - לשיטתו אין תלות וקשר בין ברכת ההודאה לקרבן התודה. בשונה מקרבן שלמי נדבה עם קרבן התודה קרבים גם לחמים, ואת משמעותו של עניין זה ננסה לבאר

37 פרק ט' הל' ה'. גם בפרק א', ו', בהגדרת סוגי הקרבנות, הרמב"ם לא מזכיר זאת.

38 פרק י', ח'.

בסעיף הבא.

הלכותיהם ומשמעותם של לחמי התודה

כך נאמר בתורה לגבי לחמי התודה³⁹:

”וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוֹלֹת בְּשֶׁמֶן וְהִקְיֵקְי מִצּוֹת מִשְׁחִים בְּשֶׁמֶן וְסֹלֶת מִרְבֵּכַת חֲלוֹת בְּלוֹלֹת בְּשֶׁמֶן: עַל חֲלוֹת לֶחֶם חֲמֵץ יִקְרִיב קֶרֶבֶנוּ עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמִי: וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכֹּל קֶרֶבֶן תְּרוּמָה לְד' לַכֹּהֵן הַדֹּרֵק אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה.”

מבאר רש"י במקום על פי דברי הגמרא במסכת מנחות⁴⁰: ”והקריב על זבח התודה – ד' מיני לחם: חלות ורקיקין ורצוכה ג' מיני מלח, וכתב ”על חלת לחם חמץ” וגו' וכל מין ומין י' חלות”. דהיינו: עם קרבן התודה מביאים ארבעים חלות מארבע סוגים 41: חלות המצה הן משלושה סוגים: עשר – חלות מאפה תנור, עשר – חלות רקיקין, עשר – חלות מורבכת. עשר החלות הנוספות עשויות חמץ. יש לבאר את עניינם של הלחמים הנילווים לקרבן. מצינו את הלחמים: א. בקרבן שני כבשי העצרת (שהינו הקרבן היחידי של שלמי ציבור), בו מביאים עם הקרבן שני לחמים העשויים חמץ. ב. בקרבן התודה בו מביאים עם הקרבן ארבעים לחמים מתוכם עשרה הם חמץ.

ג. בשלמי נזיר מביאים עם הקרבן עשר חלות מצות.

נראה שניתן למצוא קו מאחד בין שלושת סוגי הלחמים ובכך לתהות מעט על קנקנם. ידוע ומפורסם הוא עניינם של שתי הלחם הקרבים בשבועות ומהווים את סיומה של תקופת ספירת העומר. העומר קרב בפסח, והינו מנחת שעורים המבטאת את תיקון העולם הבהמי. במהלך ספירת העומר אנו הולכים ומזדככים עד הגיענו ליום החמישים בו אנו מקריבים את שתי הלחם המבטאים את הגעתנו למצב מתוקן בו אנו מתקנים את החמץ. שתי הלחם אינם עולים על המזבח, ועימם קרבים שני כבשי עצרת המשלימים את תיקונם של שתי הלחם⁴².

כמו שתי הלחם, שהינם קרבן ציבור ובאים כחובה, קיים מימד דומה של תיקון גם לגבי קרבן התודה, שהינו קרבן נדבה של יחיד. כפי שבארנו לעיל הקרבת

39 ויקרא ז', י"ב-י"ד.

40 דף ע"ז.

41 ראה תאור אופן הכנתם ואפיינתם בהלכות מעשה הקרבנות פרק ט' הל' י"ז-כ"ב.

42 באופן דומה בלחם הפנים מקטירים בשבת לבונה על המזבח, ולא את החלות, שכן הם משלימים את מדרגת התיקון של לחם הפנים.

קרבת התודה משלימה תהליך של תיקון, שבסיומו מביאים את הקרבן והלחמים. זו מעין מהותם של שתי הלחם, אלא במישור של היחיד. קרבן התודה הוא היחיד בו קיים שילוב של לחמי חמץ ומצה, שחלקם לכהנים וחלקם לבעלים, והדבר מבטא את תודת האדם הקרב לבוראו. בקרבן נזיר קיים גם כן מימד של תיקון, אלא שהדבר נובע מכח קדושתו של הנזיר החוזר לעולם החולין אולם אין זה מצב של תיקון פגם. משום כך הוא מביא חלות מצה בלבד, הנילוות לקרבנו של הנזיר.

אולם באופן שונה ניתן אולי לבאר את שיטת הרמב"ם, לפיה להבאת קרבן התודה מימד עצמאי, שאינו קשור לברכת ההודאה. יתכן לומר כי כל ארוע בו האדם מרגיש שבורא עולם סייע בידו יש בו אפשרות של הבאת קרבן ולחמים, המציינים את חיבורו של האדם לבוראו הן בפן הרוחני (אלו הן חלות המצה) והן בפן החומרי (אלו הם לחמי החמץ). ברכת ההודאה תוקפה וחיובה הינו במצבי צרה, בהם נדרשת גם תודתו הפנימית של האדם, בעוד שהבאת הקרבן משמעותה הכרתו של האדם ביד ד' המכוונת את דרכו. הבאת הלחמים היא הנותנת לקרבן זה את משמעותו המיוחדת, המבדילה אותו משלמי הנדבה. מתוך כך נוכל אולי לבאר את דבריו התמוהים של הרמב"ם⁴³ מדוע התורה לא הזכירה את איסור הקרבת חלות התודה יחד עם איסור העלאת שתי הלחם על המזבח. כך הוא מתרץ: "וזו אינה שאלה, כי הכתוב אמר 44 "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח", ולחם התודה אין ממנו למזבח כלום, שאינו אלא טעון תנופה, ואעפ"י שאמר בלחם הפנים שעובר עליו בחימוצו מפני הלבונה שעליו שהיא ללחם לאזכרה אשה לד', אבל לחם התודה אין למזבח ממנו כלום". המפרשים על הרמב"ם נילאו בבאור דבריו⁴⁵, ואולי לאור דבריו ניתן לומר כי עניינו של קרבן התודה הינו היותו קרבן נדבה, והלחמים שלו אינם העיקר בהקרבת הקרבן ואינם עולים על המזבח שכן אינם בבחינת ריח ניחוח לד'⁴⁶. שתי הלחם, לעומתם, היו ראויים ליקרב על המזבח כביכול מצד מדרגת התיקון שלהם הבאה כחובה⁴⁷.

מכאן גם חשיבותו של קרבן תודה לעתיד לבא, שכן עיקר עניינו הינו העלאת הצומח לשורשו, והוא מבטא את תיקונו השורשי של האדם בהתקרבותו לקונו

43 ויקרא ז', י"ד.

44 ויקרא ב', י"ב.

45 ראה במושב זקנים, כסף מזוקק ובטור.

46 כך ניתן להבין גם בלשון העור הארוך על התורה.

47 מנחות נ"ז, ב'.

מכח עבודתו.

הרב לוריא זצ"ל תירץ באופן שונה, ואילו דבריו שם:

קדושת שתי הלחם יש עליהם קדושה של מנחה, הקרבה לגבי המזבח, ולכן מביאים אותה אל המזבח ועושים שם תנופה שזה במקום הקרבה. וכל מה שנעשה בהקרבה על המזבח, נעשה בשתי הלחם בתנופה שהיא כהקרבה. אבל לחמי תודה, אף שיש בהם קדושת קדשים לגבי אכילתם ללילה ויום, ומקום אכילתם, אבל אין קדושתם קדושה של הקרבה והתנופה שנעשית בהם אינה תנופה שבאה במקום הקרבה, ובזה אין חידוש שמוטר בחימוץ.

יש לציין⁴⁸ כי קיימת מחלוקת ראשונים אם לחמי תודה נקראים בשם מנחה או לא. לדעת הרמב"ן⁴⁹ תודה נקראת בשם מנחה, ואילו לדעת הרמב"ם⁵⁰ בלשון התורה לחמי תודה אינם נקראים בשם מנחה אולם בלשון חכמים הם כן נקראים בשם מנחה. לדעת בעלי התוספות על לחמי תודה אין שם של מנחה⁵¹. מבאר שם הרב לוריא כי דווקא המנחה קיים איסור החמץ שכן עיקר עניינה של המנחה הוא שהאדם בא בשברון לב לפני קונו, והוא כביכול מקריב את נפשו. החמץ, המרמז על התנשאות וגבהות, מנוגד לבחינה זו. זהו גם תורף עניינם של ימי הפסח בהם החמץ אסור שכן מהותם היא הדלות והעניות. מכאן מובנית המחלוקת לגבי לחמי התודה: האם חלק מההודיה לקב"ה היא שיברון הלב ונמיכות הרוח או שלחמי התודה עניינם קירבה לבורא יתברך מתוך התעלות האדם כשם שקיים בקרבנות אחרים. יהי רצון שנזכה להודאה שלמה, לעלות ולהתעלות לפני בוראנו בבית מקדשו ולהקריב קרבן תודה מתוך לב שלם ונפש חפצה.

48 והרב לוריא זצ"ל מביא זאת בדבריו שם.

49 בפרשת פינחס.

50 הקדמה לפירוש המשנה במסכת מנחות.

1 5 ראה עוד הגר"פ פערלא בבאורו לספר המצוות לרס"ג עשה קי"ב וכן בתורה שלמה פרשת צו סימן קטן ס"ד.